

Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and
Administrative Sciences

Aralık 2023 Cilt: 25 Sayı:2
iibfdergi@kastamonu.edu.tr

Başvuru Tarihi / Received: 18.08.2023
Kabul Tarihi / Accepted: 15.12.2023
DOI: 10.21180/iibfdkastamonu.1345545

Hatay İlindeki Mültecilerin Gıda Tüketim Harcamalarını Etkileyen Faktörler: Working-Leser Modeli¹

Dilan Damla YAĞIZEL², Onur DEMİREL³

Öz

Türkiye’de Temmuz 2023 tarihi itibarıyla 3,33 milyon Suriyeli mültecinin ikamet ettiği dikkate alınırca gıda talep ve arzında önemli etkilere sebep olması beklenmelidir. Bu bağlamda çalışmada Hatay ilinde ikamet eden mültecilerin gıda harcamalarını etkileyen faktörlerin, gıda alt ürün grupları için Working-Leser modeli ve Mart-Mayıs 2022 döneminde 133 hanehalkı ile yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen veriler kullanılarak analiz edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda hanehalkları arasında toplam harcamalar içinde gıda ve alkolsüz içeceklere ayrılan payın %47,17 ile Türkiye ortalamasının (%22,78) çok üzerinde olduğu; gıda harcamaları içinde de un ve unlu mamullere ayrılan payın (%26,51) Türkiye ortalamasının (%17,8) üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda gıda alt ürün grupları için geliştirilen ekonometrik model tahmini sonucunda toplam gıda harcaması ile hane reisinin eğitim düzeyi arttıkça ve hanehalkı büyüklüğü azaldıkça un ve unlu mamullere yapılan harcamanın payının azalacağı tespit edilmiştir. Meyve ve sebze ile et ve benzeri ürünler için ise toplam harcama arttıkça yapılan harcamanın payının artacağı bulunmuştur. Keza bu iki gıda alt ürün grubu için esnekliklerin 1’den büyük (esnek, sırasıyla 1,55 ve 1,45); bunun dışındaki tüm alt gruplar için ise 1’den küçük (az esnek) olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gıda Tüketim Harcamaları, Mülteciler, Working-Leser Modeli

Jel Kodu: D1, D11

Job Demands, Job Satisfaction, Burnout, and Work-Family / Family-Work Conflict Relationships of Teachers Working from Home during the COVID-19 Pandemic

Abstract

Considering that as of July 2023, there are 3.33 million Syrian refugees residing in Türkiye, it is expected to have significant impacts on food demand and supply. In this context, the aim of the study is to analyze the factors influencing the food expenditures of refugees residing in the Hatay province by using the Working-Leser model for food sub-product groups and analyzing the data obtained from face-to-face surveys conducted with 133 households during the period of March-May 2022. The study reveals that among the examined households, the share of food and non-alcoholic beverages in total expenses is significantly higher (47.17%) compared to the Turkish average (22.78%). Additionally, the proportion of expenditures allocated to flour and bakery products within the food category (26.51%) is found to exceed the Turkish average (17.8%). Accordingly, the econometric model developed for food sub-indicates that the share of expenditure on flour and bakery products decreases as the total food expenditure increases, the education level of the household head rises and the household size decreases. On the other hand, for fruits and vegetables, as well as meat and similar products, it is found that the share of expenditure increases as the total expenditure rises. The elasticities for these two food sub-categories are calculated as larger than 1 (elastic, namely 1.55 and 1.45, respectively), while for all other sub-groups, the elasticities are less than 1 (inelastic).

Keywords: Food Consumption Expenditures, Refugees, Working-Leser Model

Jel Codes: D1, D11

¹ Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Onur DEMİREL danışmanlığında Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı’nda yüksek lisans yapan Dilan Damla YAĞIZEL tarafından hazırlanıp savunulacak “Türkiye’deki Mültecilerin Tüketim Harcamaları: Hatay Örneği” başlıklı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

² **Sorumlu Yazar/Corresponding Author:** Yüksek Lisans Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye. **E-posta:** demirdamla923@gmail.com **Orcid no:** 0000-0001-6367-3980

³ Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Isparta, Türkiye. **E-posta:** onurdemirel@edu.edu.tr **Orcid no:** 0000-0002-4476-0066

Atıf/Citation: Yağızel, D. D., Demirel, O. (2023), Hatay İlindeki Mültecilerin Gıda Tüketim Harcamalarını Etkileyen Faktörler: Working-Leser Modeli, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 25/2, s. 648-664.

Extended Abstract

Introduction

It is inevitable for people to consume various goods and services in order to sustain their lives. This consumption process can be determined by Maslow's hierarchy of needs, which are categorized as physiological, safety, love/belonging, esteem, and self-actualization needs. Beyond this main framework, there are factors that influence each consumption preference, such as product price, consumer income, prices of other products, preferences, and tastes. Furthermore, the socio-demographic characteristics of the consumer are also important factors that affect consumption. In this context, in order to investigate individuals' consumption patterns, consumption expenditures are divided into groups, and the analysis examines the distribution of these groups according to various variables. The main objective of this study is to analyse the food expenditures of refugees residing in the province of Hatay/Türkiye and their analysis according to subgroups. In this context, the study analyses household food expenditures in six sub-product groups (flour and bakery products; meat and similar products; milk and dairy products; fruits and vegetables; non-alcoholic beverages; other food products). The research findings are expected to provide significant contributions, particularly to individuals and institutions operating in the food sector, as well as policymakers.

Method

The data used in the study are obtained through face-to-face surveys with refugees residing in the province of Hatay during the period of March to May 2022. In this context, a survey is conducted with 146 individuals, and due to missing/incorrect information, 133 surveys are taken into account. The study analyses household food expenditures in six sub-product groups: flour and bakery products, meat and similar products, milk and dairy products, fruits and vegetables, beverages, and other food products. The study utilizes the Working-Leser model, which is commonly used in the literature and takes into account the shares of sub-product groups as the dependent variable and the logarithmic form of total expenditure as the independent variable. This model better explains the interactions within the sub-product groups. In the study, the dependent variable is the share of the relevant group in total food expenditure, and the independent variables considered are household size, educational level of the household head, number of employed individuals in the household, and total food expenditure, which are commonly used in the literature.

Result and Discussion

The study reveals that the highest share of total food expenditure is allocated to flour and bakery products (26.5%), which is approximately 10% higher than the Turkish average (17.8%). On the other hand, it is determined that the combined share allocated to fruits and vegetables and meat and similar products, which have higher nutritional value, (37.1%) is lower than the Turkish average (47.5%). In this context, it is observed that the examined households in Hatay prefer lower-nutrient flour and bakery products more than the Turkish average, and the main reason for this is income. Furthermore, when examining the model estimation results, it is found that as total food expenditure, which represents income (considered as a proxy for income), increases, the share allocated to fruits and vegetables and meat and similar products increases, while the share allocated to flour and bakery products decreases. Therefore, it is predicted that as the income of refugees residing in Hatay increases, their allocation towards higher-nutrient fruits and vegetables and meat and similar products would increase, approaching the Turkish average. Similar observations are also evident when examining the elasticity values of the model estimation results. Indeed, based on the calculated expenditure elasticity coefficients for fruits and vegetables and meat and similar products (1.55 and 1.45, respectively), it is determined that these two sub-food groups are luxury goods for households. On the other hand, all other food products are found to be necessary goods based on the calculated expenditure elasticity coefficients. When considering the research findings together with the literature, it is anticipated that an increase in the educational level and income of refugees residing in Hatay would lead to an increase in the demand for fruits, vegetables, and meat products in the medium and long term, while reducing the demand for flour and bakery products.

GİRİŞ

İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli mal ve hizmetleri tüketmeleri kaçınılmazdır. Bu tüketim süreci Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi tarafından belirlenebilmekte ve sırasıyla fizyolojik, güvenlik, sevme/sevilme, saygınlık ve kendini gerçekleştirme gereksinimlerini karşılamak üzere şekillenmektedir. Bu ana çerçevenin ötesinde ise her bir tüketim tercihini etkileyen ürün fiyatı, tüketici geliri, diğer ürün fiyatları, zevk ve tercihler gibi faktörler mevcuttur. Bunun da ötesinde tüketicinin sosyo-demografik özellikleri de tüketimi etkileyen önemli faktörler arasındadır. Bu bağlamda bireylerin tüketim yapısını araştırmak amacıyla tüketim harcamaları gruplara ayrılmakta ve bu gruplar arasında dağılımın hangi değişkenlere göre yapıldığı analiz edilmektedir.

Türkiye'de hanehalklarının tüketim harcamalarının yapısı incelendiğinde 2022 yılı itibarıyla en yüksek payın gıda ve alkolsüz içeceklere ayrıldığı görülmektedir (Tablo 1). Toplam harcamaların %22,78'i gıda harcamalarına ayrılırken, bunu az bir fark ile konut ve kira harcamaları (%22,39) ile ulaştırma (%21,31) izlemektedir. Bu üç harcama kalemi toplam harcamanın yaklaşık %66,5'i gibi yüksek bir orana karşılık gelmektedir.

Tablo 1: Hanehalkı Tüketim Harcamasının Dağılımı (%), 2022

	Pay (%)
Gıda ve alkolsüz içecekler	22,78
Konut ve kira	22,39
Ulaştırma	21,31
Mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri	6,43
Otel, lokanta, pastane	5,77
Giyim ve ayakkabı	4,91
Çeşitli mal ve hizmetler	4,08
Alkollü içecek, sigara ve tütün	3,21
Haberleşme	3,07
Kültür, eğlence	2,53
Sağlık	2,15
Eğitim hizmetleri	1,37

Kaynak: TÜİK, 2023a.

Gıda ve alkolsüz içeceklere yapılan harcamalar kendi içerisinde değerlendirildiğinde ise Türkiye'de en güncel veriler dikkate alındığında ilk sırada %28,1'lik pay ile meyve ve sebze grubu gelmektedir. (Tablo 2). Meyve ve sebze grubunu, %19,4'lük pay ile et ve benzeri ürünler; %17,8'lik pay ile ekmek ve tahıllar ve %13,9'luk pay ile süt ve süt ürünleri takip etmektedir. Gıda harcamaları ve harcamaların alt gruplara göre dağılımı özellikle fiyatlar, hanehalkının geliri, sosyo-ekonomik özellikleri ile yemek kültürlerinden önemli derecede etkilenmektedir. Daha spesifik olarak hanehalklarının sosyo-ekonomik özelliklerinden, eğitim seviyesi, hanehalkı büyüklüğü, yaş, cinsiyet, medeni durum, etnik köken, inanç, yaşanan yer (kent/kır, bölge) gibi faktör gıda harcamaları ve alt gruplara göre dağılımını doğrudan etkilemektedir.

Tablo 2: Gıda harcamalarının dağılımı (%), 2019

	Pay (%)
Meyve ve sebze	28,1
Et, balık ve deniz ürünleri	19,4
Ekmek ve tahıllar	17,8
Süt, peynir ve yumurta	13,9
Şeker, reçel, bal, çikolata	6,0
Sıvı ve katı yağlar	5,4
Alkolsüz içecekler	3,8

Kahve, çay ve kakao	3,2
Diğer gıda ürünleri	2,3

Kaynak: TÜİK, 2020.

Bu çalışmanın temel amacını, Hatay ilinde ikamet eden mültecilerin gıda harcamalarını ve gıda harcamalarının alt gruplara göre analizi oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, hanehalklarının gıda harcamaları 6 alt ürün grubu (un ve unlu mamuller; et ve benzeri; süt ve süt ürünleri; meyve ve sebze; alkolsüz içecekler; diğer gıda ürünleri) bağlamında analiz edilmiştir. Araştırma bulgularının özellikle gıda sektöründe faaliyet gösteren kişi ve kurumlar ile politika yapıcılarına önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

1. LİTERATÜR TARAMASI

Hanehalklarının harcama yapıları bakımından gerek ulusal gerekse uluslararası literatür oldukça zengindir. Literatürde yaygın olarak, toplam tüketim harcamalarının ürün grupları arasındaki dağılımı incelenmiş ve çoğunlukla en önemli harcama grubu olarak gıda harcamaları tespit edilmiştir. Öte yandan kimi çalışmalarda (Kuma, 2010; Chern vd., 2002; Tey, vd., 2008b; Naheed & Hussain, 2014; Beyaz & Koç, 2010) ise sadece gıda harcamaları ele alınmış ve gıda alt ürün grupları bazında harcamaların belirleyicileri analiz edilmiştir. Daha spesifik çalışmalarda ise sadece 1 ürüne veya ürün grubuna odaklanılmış ve ilgili ürüne/gruba olan talebin belirleyicilerini analiz edilmiştir (Dikmen & Dikmen, 2021'de proteince zengin ürünler; Aktaş vd., 2020'de ekmek; Msuba & Mdendemi, 2019'da manyok; Cheng & Larochelle, 2016'da darı ve sorgum).

Tüketici harcama yapılarını inceleyen ulusal çalışmaların bir kısmı (Nişancı, 2003; Özer, 2003; Şengül, 2004; Akbay, 2005; Beyaz & Koç, 2010; Akbay & Bilgiç, 2011; Aykaç, 2018; Dikmen & Dikmen, 2021; Yıldırım & Çobanoğlu, 2022) istatistik kurumlarının sunduğu verileri kullanarak ülke çapında analiz yaparken, bir kısmı da (Akbay & Boz, 2005; Armağan & Akbay, 2008; Özer vd., 2010; Fisunoğlu & Şengül, 2011; Altunç vd., 2016; Yazıcı & Demircan, 2018; Aktaş vd., 2020) anket çalışmalarından elde ettikleri verileri kullanarak belirli bir bölge/şehir veya tüketici grubu için analizler gerçekleştirmiştir. Uluslararası çalışmalar dikkate alındığında, Holcomb vd. (1995), Delgado ve Miles (1997), Brosig (2000), Chern vd. (2002), Tey (2008), Tey vd. (2008a), Tey vd. (2008b), Kuma (2010), Naheed ve Hussain (2014), Cheng ve Larochelle (2016) ve Raihan vd. (2022) ülke düzeyinde; Wan (1996), Hamad (2015) ve Msuha ve Mdendemi (2019) ise belirli bölge, şehir ve gruplar düzeyinde analizler gerçekleştirmiştir.

Çalışmalarda harcama gruplarının analizinde tek denklemler (OLS) modellerin yanı sıra harcama gruplarını bir bütün olarak tahmin etmeyi mümkün kılan Working-Leser (OLS veya SUR) ile 2 Aşamalı Heckman, LA/AIDS, Tobit yöntemi, Linear Engel (LEM), Quadratic Engel (QEM), QUAIDS modelleri ve LES modelleri yaygın olarak kullanılmıştır.

Çalışmalarda harcama kalemlerini etkileyen bağımsız değişkenler olarak toplam harcama/gıda harcaması/gıda alt grubuna yapılan harcama ve/veya hane gelir düzeyi, hanehalkı büyüklüğü, hane reisinin eğitim durumu, çalışma durumu, yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, sosyal güvence durumu, mesleği, yaşanılan bölge, kent/kır ayrımı, etnik köken, hanede yaşayan kişilerin yaş dağılımı, konut sahipliği ve türü, otomobil sahipliği, sigara ve alkol kullanımı, dışarda yeme alışkanlığı, kredi kartı kullanımı ve sıklığı ve internet alışverişi yapma durumu ve sıklığı gibi çok sayıda değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler çalışmanın ana inceleme konusuna göre farklılıklar arz etmekle birlikte toplam harcama/gıda harcaması/gıda

alt grubuna yapılan harcama ve/veya hane gelir düzeyi, hanehalkı büyüklüğü, hane reisinin eğitim durumu ve çalışma durumu değişkenleri literatürde yaygın olarak kullanılmıştır.

Türkiye geneli için gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde Nişancı (2003) çalışmasında ev eşyası, ulaştırma, eğlence-kültür ve çeşitli mal ve hizmet grubundaki malları lüks; gıda, içki, tütün ve konut-kira grubundaki malları zorunlu mal ve giyim-ayakkabı ve sağlık grubundaki malları ise birim esnek olarak tespit etmiştir. Özer (2003) ise gıda, giyim, mobilya, sağlık, konut, ulaşım, eğitim, eğlence ve diğer harcama gruplarını analiz ettiği çalışmada en düşük ve en yüksek harcama esnekliklerinin sırasıyla ulaşım ve haberleşme (0,80) ve giyim (1,36) gruplarına ait olduğunu bulmuştur. Türkiye geneli için tüketim harcamalarını gelir gruplarına göre inceleyen Şengül (2004) çalışması sonucunda orta, yüksek ve en yüksek gelir gruplarındaki hanelerin gıda taleplerinin fiyatlara, gelire ve sosyo-demografik değişkenlere; düşük ve en düşük gelir gruplarındaki hanelerin ise fiyatlara ve gelire duyarlı olduğunu ortaya koymuştur. Beyaz ve Koç (2010) gıda ürünlerini zorunlu mal; giyim, mobilya, sağlık, eğitim vb. malları ise lüks mal olarak tespit ettikleri çalışmada gıda alt ürün grubunda, etin lüks mal (esnekliği 1,21); diğer tüm gıda ürünlerinin ise zorunlu mal olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Akbay ve Bilgiç (2011) de 2003-2008 dönemi için et ve et ürünleri ile alkolsüz içecekleri lüks mal, diğer tüm malları zorunlu mal olarak tespit etmişlerdir. En düşük gelir esnekliğinin ise ekmek ile çay-kahve grubuna ait olduğunu belirlemişlerdir. Aykaç (2018) ise 2003-2013 dönemi için gıda talebinin gelir esnekliğinin 0,62-0,79 aralığında olduğunu ve hanehalklarının harcamaları içinde gıdanın payı arttıkça esnekliğin düştüğünü bulmuştur. Son olarak Yıldırım ve Çobanoğlu (2022) 2015-2017 dönemi için gıda alt gruplarının (balık ve deniz ürünleri dışında) zorunlu mal olduğunu; tüm yıllar için esnekliğin en yüksek et ve et ürünleri; en düşük ise kahve ve çay ile balık ve deniz ürünleri gruplarına ait olduğunu tespit etmişlerdir.

Belirli bir bölge/şehir veya ürün grubuna odaklanan çalışmalardan, Akbay (2005) Kahramanmaraş özelinde ev eşyası, ulaştırma ve eğitim gruplarının lüks mal olduğunu; gıda alt grupları modelinde ise alkolsüz içecekler ile et ve et ürünlerinin gelir esnekliği en yüksek olan iki ürün grubu olduğunu ve tüm gıda alt gruplarının ise zorunlu mal olduğunu tespit etmiştir. Akbay ve Boz (2005) çalışmalarında Kahramanmaraş ili kentsel alanında toplam gıda talebi gelir esnekliğinin 0,87; evde ve ev-dışında gıda tüketimi gelir esnekliklerinin ise sırasıyla 0,73 ve 2,7 olduğunu; ev-dışı gıda tüketiminin lüks mal, evde gıda tüketiminin ise zorunlu mal olduğunu ortaya koymuşlardır. Armağan ve Akbay (2008) Aydın ili için süt, yoğurt, kümes hayvanları ve balık için fiyat esnekliklerinin 1'den küçük, et içinse 1'den büyük olduğunu öte yandan hayvansal ürün talebinde demografik etkenlerin etkilerinin zayıf olduğunu tespit etmişlerdir. Özer vd. (2010) Erzurum Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin 2008-2009 dönemi harcamalarını analiz ettikleri çalışmanın temel bulgusu ise gıda, giyim-ayakkabı ve barınma kalemlerinin zorunlu mal; şans oyunları kaleminin ise lüks mal olduğudur. Öte yandan ulaşım, haberleşme, kişisel bakım, eğitim-öğretim, eğlence, sosyo-kültürel, alkollü içecekler, sigara ve tütün mamulleri ve diğer harcamalar kalemleri zorunlu mallar olsa da esneklikleri birim esnekliğe çok yakındır. Fisunoğlu ve Şengül (2011) Adana ili Seyhan ve Yüreğir ilçeleri için harcama esnekliklerinin gıda ve alkolsüz içecekler, giyim ve ayakkabı, eğitim, konut ve sağlık mal grupları için 1'den küçük olduğunu, Altunç vd. (2016) Muş ili Merkez ilçesi için gıda ve alkolsüz içecekler, giyim ve ayakkabı, konut, su, elektrik, gaz ve diğer yakıtlar ile sağlık harcamaları kalemlerinin zorunlu; diğer kalemlerin ise lüks mal olduğunu tespit etmişlerdir. Önder (2017) Burdur ili için 2017 yılında gerçekleştirdiği yüz yüze anketler ile tüketicilerin harcama yapılarını analiz etmiştir. Analiz sonucunda gıda ve alkolsüz içecekler, alkol ve tütün ürünleri, konut, sağlık, haberleşme ve giyim ve

ayakkabı gruplarında yer alan ürünlerin zorunlu mal; mobilya, ev aletleri ve bakım hizmetleri, kültür ve eğlence, eğitim ve restoran ve otel gruplarında yer alan ürünlerin ise lüks mal oldukları sonucuna ulaşmıştır. Yazıcı ve Demircan (2018) ise Isparta ilinde tüm gruplar için gelir esnekliğinin 1'den küçük; gıda harcamaları için esnekliğin ise 0,38 olduğunu ve ayrıca eğlence ve kültür harcamaları grubunun gelir esnekliğinin en yüksek (0,98), sağlık harcamalarının ise en düşük olduğunu (0,03) tespit etmişlerdir. Gıda harcamalarının alt gruplara göre esneklik bulgularına göre ise, en düşük ve en yüksek esnekliklerin sırasıyla ekmek ve tahıllar grubu (0,20) ile diğer gıda ürünleri grubuna (0,52) ait olduğunu belirtmişlerdir. Aktaş vd. (2020) Mersin ilinde hanehalklarının ekmek talebini araştırdıkları çalışmada temel bulgular olarak, eğitim ve yaş değişkenlerinin ekmek talebini negatif; boy-kilo endeksi, hanehalkı sayısı ve gelir değişkenlerini ise pozitif yönde etkilediğini ve ekmeğin gelir esnekliğinin 0,29 olduğunu bulmuşlardır. Son olarak yumurta, et ve süt ürünleri gibi yüksek proteinli ürün talebinin araştırıldığı Dikmen & Dikmen (2021) çalışmasının temel bulgusu ise yüksek proteinli ürün talebinde harcama esnekliğinin 1,04 olduğudur. Ayrıca ilgili çalışmada hanehalkı geliri, hane reisinin eğitim düzeyi, otomobil sayısı, hanede sigara ve alkol kullanımı ile dışarda yeme alışkanlığı faktörlerinin hanehalkı bütçesi içerisinde et ve süt ürünlerinin payını azalttığı; hane reisinin yaşının artması, hanehalkı büyüklüğü ve konut sahipliğinin ise bu payı arttırdığı tespit edilmiştir.

Uluslararası literatürde, hanehalklarının harcama ve gıda harcamalarının farklı modeller geliştirilerek analiz edildiği görülmektedir. Bu çalışmada ise Working-Leser modeli kullanıldığı için, uluslararası literatür, bu yöntemi kullanan başlıca çalışmalar bağlamında incelenmiştir. Holcomb vd. (1995), ABD'de hanehalklarının haftalık gelirlerindeki artışın gıdaya, evde tüketilen gıdaya ve ev-dışı tüketilen gıdaya yapılan harcamaları pozitif yönde etkilerken bu kalemlere ayrılan harcamanın toplam harcama içindeki payının azaldığını, ayrıca hanehalkı büyüklüğünün artmasının da gıda harcamalarını ve harcamalar içindeki payı arttırdığını tespit etmiştir. Wan (1996) ise çalışmasında Çin kırsal alanı için temel gıda, giyim ve yakıtı zorunlu mal; konut, hizmet, dışarda yemek, eğlence ve kültür ve temel olmayan gıdayı lüks mal olduğu sonucuna ulaşmıştır. Delgado ve Miles (1997) İspanyol tüketicilerin gıda taleplerinin yaş, yaşanan yerin nüfusu, çocuk sayısı ve toplam dayanıksız mal harcamasından etkilendiğini; alkol, giyim, yerli yakıt, eğlence ve diğer dayanıklı olmayan malların ise bu değişkenlerden çok etkilenmediklerini tespit etmişlerdir. Macaristan'da yapılan bir çalışmada (Brosig, 2000) en yüksek talep esnekliğine sahip gıda grubunun meyve ve sebze olduğu ve esneklikler arasındaki farklılığın, grupların gelir farklılığından fazla etkilenmediği bulunmuştur. Chern vd.'nin (2002) Japonya'da gıda tüketiminde batılılaşmanın olup olmadığını araştırdıkları çalışmalarında, pirincin harcama esnekliğinin pozitif (1'e yakın), biftek hariç etin fiyat esnekliğinin ise görece inelastik olduğunu belirlemişlerdir. Malezya halkının harcama yapısını 4 gelir grubu için araştıran Tey (2008) her bir gelir grubu için gıda harcama esnekliklerini sırasıyla 0,20; 0,14; 0,13 ve 0,09 olarak bulmuştur. Benzer bir çalışmayı Tey vd. (2008a) Malezya'daki Malay etnik grubu için gerçekleştirmişlerdir. Çalışma sonucunda Malay tüketicilerin yüksek değerli (et ve balık) ve fonksiyonel (sebze ve meyve) gıdalara göre pirinç tüketimlerini daha fazla artırma eğiliminde olduklarını; fiyat esnekliği konusunda ise çoğu gıdada yüksek esnekliğe (özellikle pirinçte, -2,02) sahip olduklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca tüm mallar için gelir esnekliklerini 1'den küçük bulmuşlardır. Kuma (2010) ise Malezya gibi yine gelişmekte olan bir başka ülke olan Etiyopya'da tüketicilerin kişi başına gelirleri arttıkça tahıl, baklagil ve baharat harcamalarının düştüğünü; süt, et ve diğer hayvansal ürün harcamalarının ise arttığını tespit etmiştir. Öte yandan eğitim düzeyi arttıkça tahıl tüketiminin düştüğünü; hane büyüklüğü arttıkça tahıl tüketiminin artarken, süt, et, meyve ve sebze

tüketiminin azaldığını; cinsiyet ve yaş değişkenlerinin ise anlamlı etkilerinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Aynı şekilde Naheed ve Hussain (2014) Pakistan'daki gıda talebini (çay, şeker, baklagil, süt, et, tahıl, sade yağ, meyve ve sebze) inceledikleri çalışmalarında süt, şeker ve sebzenin çoğu sosyo-ekonomik faktörden etkilenmediğini, diğer ürünlerin ise çoğu faktörden etkilendiğini tespit etmişlerdir. Hamad (2015) 2012 yılı verileri ve yüz yüze anket verilerini kullanarak Erbil/Irak için hanehalkı tüketim harcamalarının hanehalkı geliri, büyüklüğü, hane reisinin eğitim düzeyi ve çalışma durumundan etkilendiğini bulmuştur. Ayrıca dayanıklı tüketim malları ve ulaşım harcamaları gelir esnekliklerinin oldukça esnek; gıda ve sağlık harcama kategorilerinin ise inelastik olduğunu tespit etmiştir. Çalışmalarında Cheng ve Laroche (2016) ve Msuha ve Mdendemi (2019) sırasıyla Nijer ve Nijerya ile Tanzanya için özel ürünlerin (sırasıyla darı ve sorgum ile manyok) talebini analiz etmişlerdir. Her iki çalışmada da ürünlerin zorunlu mal oldukları tespit edilmiştir. Son olarak Raihan vd. (2022) Bangladeş için toplam harcamaların arttığı durumda konut, yatırım ve diğer mallara olan harcamaların oransal olarak artarken; eğitim, sağlık, gıda ve tüketim/dayanıklı mallara yapılan harcamaların düştüğünü tespit etmişlerdir. Hane toplam harcamasında %1'lik artış olduğunda, gıda harcamalarına ayrılan payın %18,1 azalırken, gelirden %1'lik bir artış olduğunda gıda harcamalarının %0,64 arttığını bulmuşlardır. Ayrıca konut, yatırım ve diğer malların lüks; eğitim, sağlık, gıda ve tüketim/dayanıklı malların ise zorunlu mal olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Literatür bir bütün olarak değerlendirildiğinde gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında hanehalklarının toplam harcama ile gıda harcama yapılarını inceleyen çok sayıda çalışmanın olduğu, bu çalışmaların önemli bir kısmında Working-Leser modelinin kullanıldığı ve tüketimi etkileyen faktörler arasında toplam harcama/gelir, hanehalkı büyüklüğü, hanede çalışan sayısı ve hane reisinin eğitim durumu değişkenlerine yer verildiği görülmektedir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada kullanılan veriler Hatay ilinde ikamet eden mültecilerden Mart-Mayıs 2022 döneminde yüz yüze anket yöntemiyle elde edilmiştir. Bu bağlamda 146 kişiye anket uygulanmış eksik/hatalı bilgiler dolayısıyla anketlerin 133 tanesi dikkate alınmıştır⁴. Çalışmada hanehalklarının gıda harcamaları 6 alt ürün grubu⁵ bazında analiz edilmiştir: un ve unlu mamuller, et ve benzeri ürünler, süt ve süt ürünleri, meyve ve sebze, içecek ve diğer gıda ürünleri. Un ve unlu mamuller grubunda (UN) ekmek, unlu mamuller ve makarnaya yapılan harcamalar; et ve benzeri ürünler grubunda (ET) kırmızı et, tavuk eti, balık, diğer et ürünleri ve sakatata yapılan harcamalar; süt ve süt ürünleri grubunda (SUT) süt, yoğurt ve peynire yapılan harcamalar; meyve ve sebze grubunda (MYVS) meyve ve sebze yapılan harcamalar; içecek grubunda (ICCK) çay, kahve ve diğer alkolsüz içeceklere yapılan harcamalar dikkate alınmıştır. Diğer gıda ürünleri grubunda (DİGER) yağlar, bakliyat, şeker, reçel, yumurta vb. gibi diğer gıda ürünlerine yapılan harcamalar dikkate alınmıştır. Bu 6 alt ürün grubuna yapılan harcamaların toplamı ise toplam gıda harcamasını (TPLMG) oluşturmaktadır.

Çalışmada bağımlı değişken olarak alt ürün gruplarının toplam içindeki paylarını, bağımsız değişken olarak ise toplam harcamanın logaritmik formunu dikkate alan ve dolayısıyla alt ürün grupları bağlamında etkileşimleri daha iyi açıklayabilen ve literatürde de (Raihan vd., 2022; Yıldırım & Çobanoğlu, 2022; Dikmen & Dikmen, 2021; Aykaç, 2018; Altunç vd.,

⁴ 2022 yılı itibarıyla Hatay ilinde ikamet eden Suriyeli mülteci sayısı 287.101 kişi (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023) olup evren büyüklüğü (N) olarak kabul edilmiştir. Örneklem büyüklüğü (n) ise $n = \frac{N * p * q}{(N-1) * D + p * q}$ formülü (Arıkan, 2007) ile p=0,5; q=0,5 ve D=0,00025 değerleri dikkate alınarak hesaplanmıştır. Formül sonucunda elde edilen değer, ortalama hane büyüklüğüne bölünerek anket yapılacak minimum hane sayısı 125 olarak tespit edilmiştir.

⁵ Alt ürün grubu sınıflandırma yapılırken TÜİK'in kullandığı sınıflandırma dikkate alınmıştır.

2016; Cheng & Laroche, 2016; Hamad, 2015; Naheed & Hussain, 2014; Akbay & Bilgiç, 2011; Kuma, 2010; Tey vd., 2008b; Akbay & Boz, 2005; Şengül, 2004; Nişancı, 2003; Chern vd., 2002; Brosig, 2000; Wan, 1996; Holcomb vd., 1995) yaygın olarak kullanılan Working-Leser modeli kullanılmıştır.

Alt ürün gruplarını bir arada ele alan Working-Leser modeli ilk olarak Working (1943), ardından Leser (1963) tarafından başarılı olarak kullanılmış ve bu ismi almıştır. Alt grupların toplam harcama içindeki payları (w_i) ile toplam harcamanın logaritmasını ($\log x$) ilişkilendiren model aşağıdaki eşitlikle ifade edilmektedir (Deaton & Muellbauer, 1992:19):

$$w_i = \alpha_i + \beta_i \log x \quad (1)$$

İlgili eşitlikle α_i ve β_i tahmin edilecek katsayıları temsil etmekle birlikte model, modelin toplama şartı $\sum w_i = 1$ için $\sum \alpha_i = 1$ ve $\sum \beta_i = 0$ koşullarını sağlamalıdır. Eğer 1 no'lu denklem OLS olarak tahmin edilirse, tahmin edilen katsayılar doğrudan bu koşulu sağlamaktadır. Tahmin edilen katsayıların bulgularına göre, β_i katsayısının 0'dan büyük olması ilgili ürünün lüks mal, 0'dan küçük olması ise zorunlu mal olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca model düşük mala da izin vermektedir (Deaton & Muellbauer, 1992:19; Schokkaert, 1983:418).

Hatay ilinde mültecilerin gıda harcamalarını gruplar bazında analizinin amaçlandığı bu çalışmada, modelin bağımlı değişkeni olarak toplam gıda harcaması içinde ilgili grubun payı, bağımsız değişkenler olarak ise literatürde yaygın olarak kullanılan hanehalkının büyüklüğü, hanehalkı reisinin eğitim düzeyi, hanede çalışan kişi sayısı ve toplam gıda harcamaları dikkate alınmıştır. Bu bağlamda, çalışmada tahmin edilen Working-Leser modeli aşağıdaki eşitlikte ifade edilmiştir:

$$W_i = \beta_0 + \beta_1 HHB + \beta_2 EGTM + \beta_3 CALISN + \beta_4 LOTPLMG + e_i \quad (2)$$

Modelde yer verilen değişkenlere ait açıklama ve tanımlamalar Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Değişken Açıklamaları ve Tanımlamaları

Bağımlı Değişkenler (W_i)	Açıklaması	Tanımlaması
WUN	Un ve unlu mamuller harcamalarının toplam gıda harcaması içindeki payı	UN/TPLMG
WET	Et ve benzeri ürünler harcamalarının toplam gıda harcaması içindeki payı	ET/TPLMG
WSUT	Süt ve süt ürünleri harcamalarının toplam gıda harcaması içindeki payı	SUT/TPLMG
WMYVS	Meyve ve sebze harcamalarının toplam gıda harcaması içindeki payı	MYVS/TPLMG
WICCK	Alkolsüz içecek harcamalarının toplam gıda harcaması içindeki payı	ICCK/TPLMG
WDIGER	Diğer gıda ürünleri harcamalarının toplam gıda harcaması içindeki payı	DIGER/TPLMG
Bağımsız Değişkenler	Açıklaması	Tanımlaması
HHB	Hanehalkı büyüklüğü	Ortalama hanehalkı büyüklüğü olan 6,6'dan büyük ise = 1; Diğer = 0
EGTM	Hanehalkı reisinin eğitim düzeyi	Lise ve üzeri ise = 1; Diğer = 0
CALISN	Hanedeki çalışan kişi sayısı	Ortalama çalışan sayısı olan 1,607'den büyük ise =1; Diğer = 0
LOTPLMG	Toplam gıda harcamaları	Log (TPLMG)

Model sonucunda i'inci gıda alt ürün grubunun harcama esnekliği ise 3 no'lu denkleme göre hesaplanır (Aykaç, 2018:113).

$$\varepsilon_i = 1 + \frac{\beta_i}{w_i} \quad (3)$$

Yukarıdaki eşitlikte ε_i , i'inci gıda alt ürün grubunun harcama esnekliğini; β_i , i'inci gıda alt ürün grubu için tahmin edilen katsayıyı; w_i ise i'İNÇİ gıda alt ürün grubunun toplam gıda harcaması içindeki ortalama oranını ifade etmektedir.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

Hatay ilinde görüşülen hanehalklarının sosyo-ekonomik özellikleri incelendiğinde, eğitim düzeyinin genellikle düşük olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4). Nitekim görüşülen hanehalkı reislerinin 51'inin ilkokul, 31'inin ortaokul, 24'ünün lise, 18'inin ise üniversite ve üstü mezunu olduğu ve 9 kişinin ise herhangi bir mezuniyetinin olmadığı tespit edilmiştir. İncelenen haneler arasında hanehalkı büyüklüğünün 3 ila 12 arasında değiştiği ve ortalama hane büyüklüğünün 6,62 olduğu tespit edilmiştir. Hanelerde en az 1, en fazla 4 kişinin çalıştığı, ortalama çalışan sayısının ise 1,61 olduğu tespit edilmiş olup, çalışanların genellikle kalifiyesiz işlerde (genellikle inşaat ve fabrika işçisi, terzi, esnaf, vb.) işçi oldukları görülmüştür. Görüşülen hanelerin gelirlerine bakıldığında ortalama gelirin 6.466 TL olduğu, haneler arasında en yüksek gelirin 20.000 TL ve en düşük gelirin ise 1.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Görüşülen hanelerin harcama yapısı incelendiğinde, hanelerin aylık ortalama harcamasının 6.686 TL olduğu ve toplam harcamaları içinde %47,17 gibi oldukça önemli bir pay ile (3.153 TL) gıda ve alkolsüz içecek harcamalarının ilk sırada yer aldığı belirlenmiştir. Bu oran 2022 yılında %22,78 olan Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında (Tablo 1) oldukça yüksektir. Bu sonuç, gelir düştükçe gıda harcamalarının mutlak olarak azaldığı fakat oransal olarak arttığını ifade eden Engel Kanunu'nu desteklemektedir. Keza, 2022 yılı itibariyle aylık ortalama gelir Türkiye için 14.716 TL (TÜİK, 2023b) iken örneklemede bu sadece 6.466 TL'dir. Bu aradaki yüksek fark dolayısıyla çalışmada gıda harcamaları kalemine odaklanılarak, alt ürün grupları bağlamında farklılıklarının sosyo-ekonomik özelliklere göre ortaya konması amaçlanmıştır.

Tablo 4. Betimleyici İstatistikler

	Sayı	Oran (%)	Harcama Yapısı	Ortalama (TL)	Oran (%)
Eğitim Düzeyi			Toplam Harcama	6.685,8	100,00
İlkokul	51	38,35	Gıda ve alkolsüz içecek	3.152,9	47,17
Ortaokul	31	23,31	Alkollü içki, sigara, tütün	356,5	5,33
Lise	24	18,05	Giyim ve ayakkabı	379,7	5,68
Üniversite	18	13,53	Konut ve kira	1.815,9	27,16
Diğer	9	6,76	Mobilya, ev aleti, bakım	226,1	3,38
			Sağlık	85,2	1,27
			Ulaşım	149,3	2,23
Hanehalkı Büyüklüğü			Haberleşme	152,2	2,28
(Ortalama = 6,62)			Kültür, eğlence	18,6	0,28
Ort. altında	72	54,14	Eğitim hizmetleri	71,4	1,07
Ort. üstünde	61	45,86	Otel, lokanta, pastane	51,6	0,78
			Çeşitli mal ve hizmetler	225,3	3,37
Çalışan Sayısı			Gıda Harcama Yapısı	Ortalama (TL)	Oran (%)
(Ortalama = 1,61)			Toplam Gıda Harcaması	2.941,0	100,00
Ort. altında	72	54,14	Un ve unlu mamuller	714,3	26,51
Ort. üstünde	61	45,86	Et ve benzeri	553,2	17,33
			Süt ve süt ürünleri	301,9	10,53
Gelir			Meyve ve sebze	659,0	19,75
(Ortalama = 6.466 TL)			Alkolsüz içecekler	273,4	9,89
Ort. altında	72	54,14	Diğer gıda ürünleri	439,2	15,99
Ort. üstünde	61	45,86			

Not: Hanehalkı büyüklüğü, hanedeki çalışan sayısı ve gelir kalemlerinde ortalamanın altında kalan hane sayıları eşit bulunmasına rağmen, bunların aynı haneler olmadığı tespit edilmiştir.

Gıda ve alkolsüz içecekleri, %27,16'lık pay ile konut ve kira, yaklaşık %5'lik payları ile giyim ve ayakkabı ile alkollü içecek, sigara ve tütün alt ürün gruplarının takip ettiği görülmektedir. Bu paylar da Türkiye ortalamasından (sırasıyla

%22,39; %4,91 ve %3,21) yüksek olmakla birlikte aradaki fark gıda ve alkolsüz içecekler grubuna göre oldukça düşüktür.

Analizler sonucunda görüşülen hanhalklarının gıda harcamaları arasında önemli farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Nitekim aylık ortalama gıda harcamasının haneler arasında 8.100 TL ile 710 TL arasında değiştiği ve ortalama harcamanın ise 2.941 TL olduğu tespit edilmiştir. Gıda harcamalarının alt ürün gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ise ilk sırada %26,51'lik pay ile un ve unlu mamullerin geldiği, onu sırasıyla meyve ve sebzenin (%19,75), et ve benzeri ürünlerin (%17,33) ve diğer gıda ürünlerinin (%15,99) izlediği görülmektedir. Süt ve süt ürünleri ile alkolsüz içecekler ise sırasıyla %10,53 ve %9,89'luk paylarla son iki sırada yer almaktadır.

Türkiye'de hanhalklarının gıda harcamalarının alt gruplar bazında dağılımında ise ilk sırada %28,1'lik pay ile meyve ve sebze gelirken, onu %19,4'lük pay ile et ve benzeri ürünlerin takip etmektedir (bkz. Tablo 2). Öte yandan un ve unlu mamuller (ekmek ve tahıl) %17,8'lik pay ile ancak 3. sırada yer alırken, süt ve süt ürünleri %13,9; diğer gıda ürünleri %13,7; alkolsüz içecekler ise %7'lik paylara sahiptirler. İncelenen hanhalklarının gıda harcamalarının dağılımı Türkiye ile karşılaştırıldığında ilk 3 sırada önemli farklılıkların olduğu görülmektedir. Keza Türkiye ortalamasına göre geliri düşük olan mültecilerin beslenmelerinde, gıda grupları içinde gıda değeri düşük olan un ve unlu mamullere ilk sırada yer verdikleri; besin değeri daha yüksek olan meyve ve sebze ile et ve benzeri ürünlere ise 2. ve 3. sırada yer verdikleri tespit edilmiştir.

Çalışmanın yöntem kısmında açıklanan ve 2 no'lu eşitlikte ifade edilen Working-Leser modeli, En Küçük Kareler Yöntemi (OLS) yöntemi ile Shazam 11 ve N-Logit 4.0 ekonometrik paket programları kullanılarak tahmin edilmiştir. Hanhalklarının gıda harcamalarının 6 alt grup bazında tahmin edilen modellerin sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Working-Leser Modeli Tahmin Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	Bağımlı Değişken: Toplam Harcama İçindeki Paylar					
	Un ve Unlu Mamuller	Et ve Benzeri	Süt ve Süt Ürünleri	Meyve ve Sebze	Alkolsüz İçecekler	Diğer Gıda Ürünleri
Sabit terim	1,145 (11,170)***	-0,433 (-4,255)***	0,159 (3,878)***	-0,653 (-5,201)***	0,203 (2,821)***	0,581 (6,280)***
HHB	0,037 (3,049)***	-0,013 (-1,085)***	-0,003 (-0,571)	-0,028 (-1,838)*	-0,017 (-1,987)**	0,023 (2,102)**
EGTM	-0,042 (-3,428)***	0,005 (0,450)	-0,002 (-0,499)	0,067 (4,521)***	-0,026 (-3,055)***	-0,003 (-0,262)
CALISN	0,013 (1,065)	-0,002 (-0,157)	0,0004 (0,071)	-0,028 (-1,819)*	0,005 (0,619)	0,011 (0,966)
LOTPLMG	-0,113 (-8,362)***	0,078 (5,785)***	-0,007 (-1,221)	0,109 (6,553)***	-0,011 (-1,209)	-0,055 (-4,537)***
R²	0,446	0,249	0,028	0,385	0,137	0,151
Ki-kare (d.f. 4)	23,416 0,000***	6,046 0,196	4,834 0,305	3,893 0,421	10,218 0,037**	3,657 0,454

Not 1: Parantez içindeki değerler t-değerlerini göstermektedir.

Not 2: *, ** ve *** değişkenlerin sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeylerinde anlamlı olduklarını ifade etmektedir.

Not 3: Ki-kare değerlerinin altındaki değer ise p-değerlerini göstermektedir.

Modellerin tahmin sonuçları incelendiğinde, modele dâhil edilen değişkenlerin önemli ölçüde %1 - %10 önem düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Öte yandan modelde kullanılan verilerin yatay kesit olmasından kaynaklı olarak değişen varyans sorununun olup olmadığı tüm modeller için Breusch-Pagan-Godfrey sınaması ile araştırılmış ve belirlilik katsayısı (R²) temelli Ki-kare test değerleri bulunmuştur. Un ve unlu mamuller ile alkolsüz içecekler için Ki-

kare'ye ait değerler %10 önem düzeyinde anlamlı oldukları için değişen varyans sorununun olmadığını ifade eden H_0 hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla bu 2 gıda alt grubu için White değişen varyansa dirençli (White Heteroscedasticity Robust) katsayılar tahmin edilmiştir. Bunu takiben, un ve unlu mamuller ile alkolsüz içecekler için tüm yorumlamalarda White değişen varyansa dirençli model bulgularının sunulduğu Tablo 6'daki katsayı ve değerler dikkate alınmıştır.

Tablo 6: White Değişen Varyansa Dirençli Model Tahmin Sonuçları

Açıklayıcı Değişkenler	Bağımlı Değişken: Toplam Gıda Harcama İçindeki Paylar	
	Un ve Unlu Mamuller	Alkolsüz İçecekler
Sabit terim	1,145 (9,414)***	0,203 (3,834)***
HHB	0,037 (3,061)***	-0,017 (-1,831)*
EGTM	-0,041 (-3,554)***	-0,026 (-3,984)***
CALISN	0,013 (1,099)	0,005 (0,538)
LOTPLMG	-0,113 (-7,244)***	-0,011 (-1,613)
R ²	0,446	0,137

Not 1: Parantez içindeki değerler t-değerlerini göstermektedir.

Not 2: *, ** ve *** değişkenlerin sırasıyla %10, %5 ve %1 önem düzeylerinde anlamlı olduklarını ifade etmektedir.

Tablo 6'da sunulan un ve unlu mamuller (ekmek, un ve unlu mamuller, makarna) alt grubu sonuçları incelendiğinde, hanehalkı büyüklüğü arttıkça un ve unlu mamullerin payı artarken, hane reisinin eğitim düzeyi ve hanenin toplam gıda harcaması arttığında ise azalmaktadır. Keza hanehalkı büyüklüğünün artması, gelir kısıtı altında daha fazla kişinin beslenmesini sağlamak amacıyla hanelerin un ve unlu mamullere yönelmesine neden olmaktadır. Öte yandan hane reisinin eğitim düzeyindeki artış, gelir ve bilinçli beslenmeyi arttırdığından; toplam gıda harcamasındaki artış ise besin değeri daha yüksek gıdaları tüketme imkânı sağladığından un ve unlu mamullere ayrılan pay azalmaktadır. Keza literatür incelendiğinde un ve unlu mamuller (veya ekmek, tahıl ürünleri) için Kuma (2010) Etiyopya'da benzer sonuçlara ulaşırken; Chern vd. (2002) Japonya için hanehalkı büyüklüğünün ekmek tüketimini arttırdığını; Tey vd. (2008b) ile Naheed ve Hussain (2014) sırasıyla Malezya ve Pakistan için hanehalkı büyüklüğünün ekmek ve tahılın payını azaltırken toplam gıda harcamasındaki artışların payı arttırdığını tespit etmişlerdir. Ulusal literatür bulguları değerlendirildiğinde ise, Beyaz ve Koç (2010) eğitim düzeyinin düşük olmasının ekmek ve tahıl tüketimini arttırdığını, Aktaş vd. (2020) ise hanehalkı büyüklüğünün ve gelirin ekmek talebini arttırdığını, eğitim düzeyindeki artışların ise talebi düşürdüğünü tespit etmişlerdir.

İncelenen hanehalklarında et, balık, tavuk, sakatat ve benzeri ürünler ele alındığında hanehalkı büyüklüğünün talebi olumsuz etkilediği, toplam gıda harcamasındaki artışların ise talebi arttırdığı tespit edilmiştir. Keza hanehalkı büyüklüğünün artması, gelir kısıtı altında daha fazla kişinin beslenmesini sağlamak amacıyla haneleri pahalı olan et ve benzeri ürünlerden daha az tüketmeye yönlendirmektedir. Öte yandan toplam gıda harcamasının artması ise besin değeri daha yüksek gıdaları tüketme imkânı sağladığından et ve benzeri ürünlere ayrılan payı arttırmaktadır. Literatür incelendiğinde Kuma (2010) ile Naheed ve Hussain (2014) çalışmalarında sırasıyla Etiyopya ve Pakistan için benzer bulgulara ulaşırken, Chern vd. (2002) Japonya için hanehalkı büyüklüğünün et tüketimini pozitif etkilediğini, Tey vd. (2008b) ise hanehalkı büyüklüğü ile toplam gıda harcamasının et tüketimini pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Beyaz ve Koç (2010) ise eğitim düzeyinin et tüketimini pozitif etkilediği ortaya koyarken, Armağan ve Akbay (2008) ise et ve benzerlerine olan talep ile demografik

değişkenler arasında beklentiyle uyumlu olarak anlamlı bir ilişki olmadığını tespit etmişlerdir. Bu bağlamda mevcut çalışmanın bulguları literatürdeki et ve benzerleri için elde edilen bulgular ile önemli ölçüde uyumludur.

Süt ve süt ürünleri (süt, peynir, yoğurt) alt ürün grubuna ait model tahmin sonuçları incelendiğinde hem R²'nin düşük olduğu hem de katsayıların anlamlı olmadığı görülmektedir. İlgili ürün grubu için literatür incelendiğinde, hanehalkı büyüklüğünün süt ve süt ürünleri talebini negatif (Kuma, 2010) veya pozitif (Chern vd., 2002; Tey vd., 2008b) etkilediği; toplam gıda harcamasının pozitif etkilediği (Kuma, 2010; Tey vd., 2008b; Naheed & Hussain, 2014); eğitim düzeyinin ise pozitif etkilediği (Beyaz & Koç, 2010) görülmüştür.

Meyve ve sebze alt ürün grubu model tahmin sonuçlarına göre hanehalkı büyüklüğü ve hanedeki çalışan sayısının talebi negatif yönde, eğitim düzeyi ve toplam gıda harcamasının ise pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde ise farklı bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Keza, Kuma (2010) toplam gıda harcamasının meyve talebini pozitif etkilediğini; Chern vd. (2002) ve Tey vd. (2008b) hanehalkı büyüklüğünün sebze talebini pozitif etkilerken meyve talebini negatif etkilediğini; Naheed ve Hussain (2014) hanehalkı büyüklüğü ile eğitim düzeyinin meyve ve sebze talebini pozitif, toplam gıda harcamasının ise negatif etkilediğini; Beyaz ve Koç (2010) eğitim düzeyinin meyve talebini pozitif, sebze talebini ise negatif etkilediğini ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda meyve ve sebzenin, un ve unlu mamullere göre fiyatlarının yüksek olması, hanehalkı büyüklüğü arttıkça talebin un ve unlu mamullere yöneldiğine, öte yandan eğitim düzeyi ve toplam gıda harcaması arttıkça besin değeri dolayısıyla talebin meyve ve sebzeye yöneldiğine işaret etmektedir.

Alkolsüz içecekler (çay, kahve ve diğer alkolsüz içecekler) alt grubu incelendiğinde, hanehalkı büyüklüğü ve eğitim düzeyi arttıkça bu ürünlere olan talebin azaldığı tespit edilmiştir. Benzer sonuçlar Tey vd. (2008b) tarafından Malezya için tespit edilmiştir. Naheed ve Hussain (2014) Pakistan'da toplam gıda harcamasındaki artışların çay talebini azalttığını bulmuştur. Beyaz ve Koç (2010) ise düşük ve yüksek eğitimli hanelerin, orta düzey eğitimli hanelere göre daha yüksek çay ve kahve tükettikleri bulgusunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca ilgili çalışmada, düşük eğitimli hanelerin daha çok çay tükettikleri, yüksek eğitimli hanelerin ise kahve tüketimlerinin oldukça yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Diğer gıda ürünleri (bitkisel ve hayvansal yağlar, bakliyat, şeker, reçel ve diğer tatlı ürünler ile diğer gıda ürünleri) alt grubu tahmin sonuçlarına göre hanehalkı büyüklüğünün talebi pozitif yönde, toplam gıda harcamasının ise negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Literatür incelendiğinde ise Tey vd. (2008b) çalışmalarında hanehalkı büyüklüğü ve toplam gıda harcaması için pozitif yönde ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir.

Tablo 7: Gıda Alt Ürün Gruplarına Ait Harcama Esnekliği Değerleri (ϵ_i)

	$\bar{W}_i$	$\hat{\beta}_i$	$\epsilon_i = 1 + \frac{\hat{\beta}_i}{\bar{W}_i}$
Un ve unlu mamuller	0,265	-0,113	0,57
Et ve benzeri ürünler	0,173	0,078	1,45
Süt ve süt ürünleri	0,105	-0,007	0,93
Meyve ve sebze	0,197	0,109	1,55
Alkolsüz içecekler	0,099	-0,011	0,89
Diğer gıda ürünleri	0,160	-0,055	0,66

Modele ait gıda alt ürün gruplarına ait harcama esneklikleri 3 no'lu denklem ile hesaplanmış ve Tablo 7'de sunulmuştur. İncelenen hanehalklarının harcama esneklik katsayıları içinde ilk iki sırayı 1,55 ile meyve ve sebze grubu ve 1,45 ile et ve

benzeri ürünler grubu almaktadır. Her iki grubun da esneklik değerleri 1'den büyük olduğu için her 2 mal grubu da Hatay'da ikamet eden mülteciler için lüks mal statüsündedir. Buna karşın, esneklik değerleri 1'den küçük olduğu için süt ve süt ürünleri (0,93), alkolsüz içecekler (0,89), diğer gıda ürünleri (0,66) ve un ve unlu mamuller (0,57) gruplarının zorunlu mal statüsünde oldukları tespit edilmiştir.

Literatürdeki benzer çalışmaların harcama esneklik değerleri incelendiğinde (Tablo 8), et ve et ürünleri alt grubunun esneklik değerinin genellikle 1'den büyük bulunduğu ve özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki (Etiyopya ve Malezya) sonuçlara benzerlik gösterdiği görülmektedir. Öte yandan çalışmada 1'den büyük olarak hesaplanan meyve ve sebze alt grubuna ait esneklik değeri Türkiye'deki çalışmalar ile farklılık arz etmekte birlikte, Etiyopya ve Malezya için hesaplanan esneklik değerleri ile uyumludur.

Tablo 8: Gıda Alt Ürün Gruplarına Ait Harcama Esneklikleri: Literatürden Örnekler

	TÜRKİYE					DİĞER		
	Akbay (2005) K.maraş	Beyaz & Koç (2010) Türkiye	Akbay & Bilgiç (2011) Türkiye	Yazıcı & Demircan (2018) Isparta	Yıldırım & Çobanoğlu (2022) Türkiye	Chern vd. (2002) Japonya	Tey vd. (2008b) Malezya	Kuma* (2010) Etiyopya
Un ve unlu mamuller	0,51	0,52	0,44/0,53	0,20	0,70	0,47	0,57	0,8
Et ve benzeri ürünler	0,73	1,26	1,17	0,48	2,30	0,71	1,27	1,9
Süt ve süt ürünleri	0,51	0,62	0,60	0,38	0,77	0,57	1,16	2,1
Meyve ve sebze	0,48	0,68/0,62	0,78/0,51	0,38	0,89	0,96/0,68	1,05	1,5/1,0
Alkolsüz içecekler	0-50 0,80	0,39	0,46/1,05	0,32/0,34	0,14/0,57	--	0,84	--
Diğer gıda ürünleri	0,63	--	0,55	0,52	0,68	--	1,65	1,1

* Gelir esnekliği

Tablo 8 incelendiğinde, un ve unlu mamuller için esneklik değerlerinin tüm çalışmalarda 1'den küçük (zorunlu mal) olduğu ve Malezya ile aynı esnekliğe sahip olduğu görülmektedir. Süt ve süt ürünleri alt grubu için bu çalışmada hesaplanan esneklik katsayısı (0,93) ulusal literatürde hesaplanan esneklik katsayılarının tamamından büyük olmakla birlikte Malezya ve Etiyopya için hesaplanan esneklik katsayılarından (1,16 ve 2,1) daha düşüktür. Alkolsüz içecekler grubu için hesaplanan esneklik katsayısı değerine (0,89) göre ise bu bulgunun gerek ulusal gerekse Tablo 8'de sunulan literatürle önemli ölçüde benzerlik gösterdiği görülmektedir. Diğer gıda ürünleri incelendiğinde ise grup içinde heterojenliğin yüksek olması nedeniyle ilgili esneklik katsayısı araştırma sahasına özgü olup, özellikle uluslararası literatürden oldukça farklılaşmaktadır.

SONUÇ

Çalışmada, Hatay ilinde ikamet eden mültecilerin gıda harcamalarının alt gruplar bazında sosyo-demografik değişkenlere (hanehalkı büyüklüğü, hane reisinin eğitim düzeyi ve çalışıp çalışmama durumu) göre analizi gerçekleştirilmiştir. Bu amaçla, geliştirilen model literatürde yaygın olarak kullanılan Working-Leser yaklaşımı ile tahmin edilmiştir.

Araştırma sahasında yüz yüze uygulanan anketlerin analizi sonucunda, toplam gıda harcamaları içinde en yüksek payın un ve unlu mamullere (%26,5) ayrıldığı, bu oranın Türkiye ortalamasından (%17,8) yaklaşık %10 daha fazla olduğu tespit

edilmiştir. Öte yandan besin değeri daha yüksek olan meyve ve sebze ile et ve benzerlerine ayrılan payların toplamının (%37,1) Türkiye ortalamasından (%47,5) daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda incelenen hanehalklarının Türkiye ortalamasına göre daha düşük besin değerli un ve unlu mamulleri daha fazla tercih ettikleri, bunun en önemli sebebinin ise gelir kısıtı olduğu görülmüştür. Keza model tahmin sonuçları incelendiğinde geliri temsil eden (gelirin proxy'si olarak değerlendirilen) toplam gıda harcamaları arttığında meyve ve sebze ile et ve benzeri ürünlere ayrılan pay artarken un ve unlu mamullere ayrılan pay azalmaktadır. Dolayısıyla Hatay ilinde ikamet eden mültecilerin gelirleri arttıkça besin değeri yüksek olan meyve ve sebze ile et ve benzeri ürünlere ayırdıkları payların artarak Türkiye ortalamasına yaklaşacağı öngörülmektedir. Model tahmin sonuçları esneklik değerleri bağlamında incelendiğinde de benzer bir görünüm ortaya çıkmaktadır. Nitekim meyve ve sebze ile et ve benzeri ürünler için hesaplanan harcama esneklik katsayılarına (sırasıyla 1,55 ve 1,45) göre bu iki alt gıda grubunun hanehalkları için lüks mal oldukları tespit edilmiştir. Bu iki kalemin dışındaki tüm gıda ürünlerinin ise hesaplanan harcama esneklik katsayılarına göre zorunlu mal statüsünde oldukları belirlenmiştir.

Araştırma bulguları ve literatür birlikte değerlendirildiğinde, Hatay ilinde ikamet eden mültecilerin orta ve uzun dönemde eğitim düzeyleri ile gelirlerindeki artışların meyve-sebze ve et ürünleri taleplerini artıracığı, un ve unlu mamullerin talebini ise azaltacağı öngörülmektedir.

Son olarak çalışma bulguları Hatay ilindeki mültecilere yönelik olduğundan, bu bulguların ülke genelindeki mültecilerin gıda harcamalarından farklılaşması mümkündür. Bu nedenle, gelecek çalışmalarda saha çalışmasının Türkiye'deki tüm mültecileri ve tüm harcama gruplarını kapsayacak şekilde genişletilmesi daha kapsayıcı bulgulara ulaşılmasını sağlayacaktır.

ETİK BEYAN VE AÇIKLAMALAR

Etik Kurul Onay Bilgileri Beyanı

Çalışmada, Süleyman Demirel Üniversitesi, Üniversite Etik Kurulu, Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından verilen 15.02.2022 tarih ve 117/26 sayılı bilimsel çalışma onayı ile gerçekleştirilen anketlerden elde edilen mikro veriler kullanılmıştır.

Yazar Katkı Oranı Beyanı

Yazarlar çalışmayı birlikte yürütmüştür.

Çıkar Çatışması Beyanı

Çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbay C. & Bilgiç, A. (2011). Türkiye’de 2003-2008 Dönemlerinde Tüketim Harcamaları ile Gıda Harcamalarında Meydana Gelen Değişmeler. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 17(2), 73-79.
- Akbay, C. & Boz, İ. (2005). Kahramanmaraş’ta Ailelerin Ev ve Ev Dışı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Ekonomik Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 8(1), 122-131.
- Akbay, C. (2005). Kahramanmaraş’ta Hanehalklarının Gıda Tüketim Talebi Ekonometrik Analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 8(1), 114-121.
- Aktaş, E., Aygün İ. & Başargan, B. (2020). Ekmek Tüketim Davranışını Etkileyen Faktörler: Mersin İli Örneği. *Teorik ve Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 15-32.
- Altunç, Ö. F., Aydın C. & Yıldırım, A. (2016). Hanehalkı Harcamalarının Engel Eğrisi Analizi: Muş İli Merkez İlçe Örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 377-392.
- Arıkan, R. (2007). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*. 6.Baskı, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Armağan, G. & Akbay, C. (2008). An Econometric Analysis of Urban Households’ Animal Products Consumption in Turkey. *Applied Economics*, 40, 2025-2032.
- Aykaç, G. (2018). Engel Yasası’nın Türkiye Sınaması ve Gıda Talebinin Gelir Esnekliği: Gıda Harcamalarının Bütçe Payının Hane Profili ve Toplam Harcama ile İlişkisi (2003-2013). *Sosyoekonomi*, 26(38), 105-133.
- Beyaz, B. & Koç, A. A. (2010). Tüketim Kalıpları Üzerinde Gelir ve Sosyo-Demografik Değişkenlerin Etkisi: Türkiye’de 2003 Hanehalkı Bütçe Anketi Analizi. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi*, 20, 41-65.
- Brosig, S. (2000). A Model of Household Type Specific Food Demand Behaviour in Hungary. *Institute of Agricultural Development in Central and Eastern Europe*, 30, 1-23.
- Cheng, Z. & Larochelle, C. (2016). *Estimating Household Demand for Millet and Sorghum in Niger and Nigeria* (Socioeconomics Discussion Paper Series, Paper No. 39). International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics, 1-39.
- Chern, W. S., Ishibashi, K., Taniguchi K. & Tokoyama, Y. (2002). *Analysis of Food Consumption Behavior by Japanese Households* (FAO - ESA Working Paper 02-06).
- Deaton, A. & Muellbauer, J. (1992). *Economics and Consumer Behaviour*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Delgado, M. A. & Miles, D. (1997). Household Characteristics and Consumption Behaviour: A Nonparametric Approach. *Empirical Economics*, 22, 409-429.
- Dikmen, F. H. & Dikmen, D. B. (2021). Türkiye’de Protein İçerikli Ürünlere Yönelik Talep Tahmini: Working-Leser Modeli. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 46, 215-225.
- Fisunoğlu, H. M. & Şengül, S. (2011). Adana Kentsel Alanda Hanehalkı Tüketimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 251-266.
- Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı*. Erişim adresi: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, Erişim tarihi: 18.08.2023.
- Hamad, S. R. (2015). *Econometric Analysis of Household's Expenditure and Consumption Patterns in Erbil-Iraq* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.

- Holcomb, R. B., Park, J. L. & Capps, O. (1995). Revisiting Engel's Law: Examining Expenditure Patterns for Food at Home and Away from Home. *Journal of Food Distribution Research*, 26(2), 1-8.
- Kuma, T. (2010). *Analysis of Changes in Food Consumption Patterns in Urban Ethiopia* (Working Paper 002). Ethiopian Development Research Institute, 1-27.
- Leser, C. E. V. (1963). Forms of Engel Functions. *Econometrica*, 31, 694-703.
- Msuh, B. & Mdendemi, T. (2019). Demand Analysis for Cassava in Rural and Urban Areas: Is It an Inferior or Normal Food? *Journal of Economics and Sustainable Development*, 10(4), 152-164.
- Naheed, K. & Hussain, I. (2014). Estimation of the Food Demand in Pakistan: Working-Leser approach. 136-143, Erişim adresi: http://www.gomal.pk/GUJR/PDF/PDF%20DEC_2014/18-Estimation%20of%20Food_Kosar%20Naheed.pdf, Erişim tarihi: 13.06.2023.
- Nişancı, M. (2003). Hanehalkı Harcamalarının Engel Eğrisi Analizi: 1994 Türkiye Kentsel Kesim Örneği. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 28, 155-167.
- Önder, K. (2017). The Effect of the Period that Turkey is Going Through on the Household Expenditures of Burdur Province: Engel Curve Analysis. *Turkish Economic Review*, 4(2), 216-225.
- Özer, H. (2003). Demand Elasticities in Turkey. *Journal of Economic Integration*, 18(4), 837-852.
- Özer, H., Akan Y. & Çalmaşur, G. (2010). Atatürk Üniversitesi Öğrencilerinin Gelir-Harcama İlişkisi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 11(1), 231-249.
- Raihan, S., Uddin, M. & Ahmmed, S. (2022). Impact of Foreign Remittances on the Household Spending Behaviour in Bangladesh. *Migration and Development*, 11(3), 1104-1126.
- Schokkaert, E. (1983). The Introduction of Sociological Variables in Engel Curve Analysis. *Tijdschrift voor Economie en Management*, XXVIII (4), 409-436.
- Şengül, S. (2004). Türkiye'de Gelir Gruplarına Göre Gıda Talebi. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 31, 115-148.
- Tey, J. Y-S. (2008). *Household Expenditure on Food at Home in Malaysia*. (MPRA Paper No. 15031).
- Tey, J. Y-S., Shamsudin, M. N., Mohamed Z. & Abdullah, A. M. (2008a). *Demand Analysis of Food in Malaysia: A Study of Malay Ethnic*. (MPRA Paper No. 15064).
- Tey, J. Y-S., Shamsudin, M. N., Mohamed, Z., Abdullah, A. M. & Radam, A. (2008b). *Demand Analyses of Food in Malaysia: Effects of Model Specification and Demographic Variables*. (MPRA Paper No. 15063).
- TÜİK. (2020, Haziran). *Hanehalkı Bütçe Araştırması, 2019*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2019-33593>, Erişim tarihi: 18.08.2023.
- TÜİK. (2023a, Haziran). *Hanehalkı Bütçe Araştırması, 2022*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2022-49690>, Erişim tarihi: 18.08.2023.
- TÜİK. (2023b, Haziran). *Dönemsel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, IV. çeyrek: Ekim-Aralık, 2022*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek:-Ekim---Aralik,-2022-49664#:~:text=2022%20y%C4%B1%C4%B1nda%20ki%C5%9Fi%20ba%C5%9F%C4%B1na%20GSYH,cinsinden%2010%20655%20olarak%20hesapland%C4%B1>, Erişim tarihi: 18.08.2023.
- Wan, G. H. (1996). Income Elasticities of Household Demand in Rural China: Estimates from Cross-Sectional Survey Data. *Journal of Economic Studies*, 23(3), 18-33.

- Working, H. (1943). Statistical Laws of Family Expenditure. *Journal of the American Statistical Association*, 38, 43-56.
- YAZICI, A. R. & Demircan, V. (2018). Hanehalkı Gıda Tüketim Talebi ve Tüketici Davranışlarının Analizi: Isparta İli Örneği. *Akademik Gıda*, 16(4), 411-421.
- Yıldırım, E. & Çobanoğlu, F. (2022). Türkiye’de Hanehalkı Gıda Harcamalarının Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 19(1), 17-27.